

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Берестенко О. Г.,

Луганський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка

Анотація. Берестенко О. Г. Формування музично-естетичних смаків студентів педагогічних університетів в процесі художньо-мистецької діяльності. У статті розкриваються ключові аспекти проблеми формування музично-естетичних смаків студентів педагогічних університетів в процесі художньо-мистецької діяльності.

Аннотация. Берестенко О. Г. Формирование музыкально-эстетических вкусов студентов педагогических университетов в процессе художественно-творческой деятельности. В статье раскрываются ключевые аспекты проблемы формирования музыкально-эстетических вкусов студентов педагогических университетов в процессе художественно-творческой деятельности.

Annotation. Berestenko O. The purpose of this article is the opening of the main aspects in the problem of formation musical and aesthetic tastes in the process of creative of students from Pedagogical Institute's.

Постановка проблеми. Кожен, хто має відношення до естетичного виховання, практики художньої творчості та мистецтва, має за необхідне диференційоване вивчення смаків населення.

Актуальність проблеми формування естетичних смаків студентської молоді підкреслюється зростанням ролі нової педагогічної стратегії, методологічними підвалинами якої є ідеї та принципи гуманізації, особистісної зорієнтованості, а також загальною культурологізацією навчально-виховної роботи з молоддю.

Цілісне розкриття проблеми формування естетичних якостей молоді вбачається можливим на основі реалізації гуманістично-прагматичного підходу, згідно з яким особистість здатна не тільки до орієнтації на естетичні, духовні, музичні й загальнолюдські цінності, але й готова до їх осягнення у повсякденній життєдіяльності. Такий підхід вимагає не лише сформованої особистої естетичної культури молоді, й здатності до вибору цінностей музичного мистецтва, а також готовності до самореалізації адекватно власним уподобанням у складних соціокультурних реаліях сьогодення, зокрема, в художньо-творчій діяльності.

Робота виконана у контексті програм НДР Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка

Мета. Метою цієї статті є розкриття ключових аспектів проблеми формування музично-естетичних смаків студентів педагогічних університетів у процесі художньо-творчої діяльності.

Отримані результати. Проблема формування музично-естетичних смаків студентів, майбутніх педагогів зумовлена тим, що в уявленні сучасної молоді людини ті гуманітарні знання, що їх можна отримати у вищій школі, здебільшого не витримують конкуренції з цінностями субкультур, сучасним мистецтвом. Для значної частини студентської молоді класичне мистецтво є анахронізмом, а гуманітарні цінності не можуть не впливати, не визначати стиль чи якість сучасного буття. Як правило, прояви художнього смаку особистості, відповідають її загальному культурному розвитку. Музичні смаки сучасної молоді, яка готує себе до педагогічної діяльності мають у такому контексті гостро важливими задля реалізації завдання естетичного виховання підростаючого покоління.

Музика – це одне з яскравіших, найпотужніших та найвпливовіших з усіх мистецтв. Музика спроможна передавати усі людські почуття та емоції. Це “найлюдяніший” з усіх видів мистецтва, тому що вона походить від глибинних законів Всесвіту, де поєднується з людським буттям. Музичний твір виходить за межі одного мистецтва, однієї культури, він, за словами Біблера, стає твором “великої культури”, здійснює діалог культур в цілому. Таким чином, спілкування з музикою дає людині, по-перше, змогу пережити її на індивідуально-особистому рівні (феноменолого-екзистенційні переживання), а по-друге, вступити у діалог з культурою в цілому. Завдяки музиці, в сфері культурного діалогу як сфері естетично-ціннісних почуттів можна досягти глибини душі кожної людини.

Специфічною рисою музичного виховання є його підвищена емоційна та комунікативна насиченість. Тому процес музичного виховання може стати тим культурно-виховним механізмом, який спроможний через емоційно-чуттєву сферу людини досягти розуміння культури на індивідуально-особистому та інтимному рівнях. Виховання на основі музики дає людині можливість навчитися розуміти не тільки

іншу людину, розуміти Культуру, а й розуміти своє Я, що веде до присвоєння кожним індивідом загальнолюдських культурних цінностей, формування його особистої культури.

На основі сказаного можна зробити висновок. Музичне мистецтво містить у собі безмежний потенціал щодо освітньо-виховних процесів. Виховання засобами “високої музики” дозволяє формувати національну, громадянську свідомість молоді, взагалі художньо-естетичну та духовну культуру людини. Тому спілкування з мистецтвом, насамперед з музичним, повинно стати невід’ємною часткою діяльності учнів та студентів у процесі навчання.

Музика, як один із видів мистецтва, звертається до почуттів та настроїв людей, є важливим засобом становлення людської індивідуальності, духовної досконалості, емоційної культури, музично-естетичного смаку.

Музично-естетичний смак, з одного боку, дозволяє знайти загальний, об’єднуючий початок з іншими людьми, з другого боку виразити свою індивідуальність, унікальність і не повторність. Таким чином, унікально-особистісне і суспільно-групове у смаку – це передумови цілісності смаку кожної конкретної людини. Музично-естетичні смаки молоді напряму впливають на вибір ними визначеної середі спілкування і манери поведінки, що в цілому може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування загальної культури.

Ми визначасмо музично-естетичний смак як духовну здатність особистості до відбору музичних цінностей, що виявляється в індивідуальній оцінці естетичних якостей музичного об’єкту, зумовленої діалектичним поєднанням власної оцінки музично-естетичних цінностей з урахуванням особою художньо-естетичними соціальними тенденціями і поглядами, що панують у суспільстві.

За даними наукових досліджень, результати вивчення музично-естетичних смаків студентської молоді показують, що мінімалізм у сучасному мистецтві, спрощення змісту і форми до примітивізму, мистецькі штампи сприймаються подекуди як суперсучасність і зводять мистецтво тільки до функції гри та розваг. Класичне мистецтво дратує. У кращому випадку втомлює. З’являється новий термін “складна культура” по відношенню до тих явищ культури, тих артефактів, які

спонукають до філософських роздумів, які розширюють горизонти світогляду, які вимагають етичних та естетичних оцінок і діалогу з внутрішнім Я, з власним сумлінням, які пропонують підвищення рівня духовних потреб (1.147).

Аналіз мистецтвознавчої та психологічно-педагогічної літератури дав змогу оцінити музично-естетичний смак як багатомірне явище, яке досліджувалось з різних позицій: у зв'язку з формуванням музичного сприйняття (Н. Гродзенська, Л. Кадцина, О. Костюк, В. Остроменський, О. Ростовський, О. Рудницькі, Л. Самсонідзе та інші); розвитком художнього інтересу (О. Дем'янчук, Є. Квятковський, Т. Плесніна, Г. Щукіна); естетичної оцінки (В. Бутенко, Л. Коваль, І. Критська); в контексті художньо-образного мислення (Л. Григоровська, Л. Яковенко); як компонент художньої потреби (Є. Коцюба, О. Семашко, Г. Тарасова та інших).

Сучасна психолого-педагогічна думка активно розглядає це питання, у зв'язку з вивченням естетичного ставлення людини до дійсності й мистецтва (Р. Дзвінка, Н. Миропольська, О. Семашко, Н. Савченко, Г. Тарасов, Г. Шевченко, Ю. Юцевич); та з розвитком творчих здібностей молоді (В. Андреев, Л. Масол, В. Мостова, Т. Стратан, С. Торічна).

З огляду на те, що музично-естетичний смак є центральним поняттям нашого дослідження, вбачаємо необхідним визначити структурні та змістові характеристики цього ключового поняття.

Розуміння внутрішньої логіки формування музично-естетичного смаку студентства у сфері сучасної музичної культури та процесу становлення в суб'єкта естетичного відношення, вважаємо за доцільне такі складові компоненти цього поняття:

- музично-естетичне сприймання, зумовлене наявністю музично-естетичної інформації, здатністю розуміти музичні образи, зміст і форму музичного твору;
- наявність інтересу до музично-естетичної діяльності, та якість, що виявляється в його зорієнтованості на цінності музичної культури, а також в оцінці широти та стійкості музичних інтересів;

- рівень розвитку художньо-музичної комунікації, про що свідчать здатність до об'єктивної оцінки музичного твору, самостійного аналітичного судження відповідно до власних уподобань;
- важливим компонентом у структурі процесу формування музично-естетичного смаку є музична художньо-творча діяльність, адже саме в ній особистій реалізує потреби естетичного спрямування, має можливість одержати насолоду від власної творчості, що безперечно, впливає на її загальну культуру.

Тепер коротко розглянемо кожен зі складових компонентів.

Музично-естетичний смак розпочинається із осмислення сприйнятого. Естетичне сприйняття – не просто копіювання оточуючих явищ життя. Це складний детермінований процес переломлення естетичного змісту твору в призмі загального та художнього досвіду людини, яка сприймає мистецтво. З моменту зародження естетичне сприймання носить особистий характер, будучи незалежним по відношенню до сприйнятого об'єкту. Музичне сприйняття – складний художньо-пізнавальний акт, який з'являється в процесі пізнання музичного мистецтва. Він передбачає наявність музичних здібностей, навиків, знань, які дозволяють суб'єктивно-творчо сприйняти втілені в музичних образах явища оточуючої дійсності.

Необхідною умовою становлення музично-естетичного смаку виступає наявність естетичної інформації. Саме вона є простором, на якому розвивається смак і на якому він розглядається через оцінювання у потребу активної дії. Для формування здорового естетичного смаку необхідна достатня кількість якісної естетичної інформації, тобто такої, яка не суперечить загальнолюдським естетичним нормам, суспільним смаковим еталонам. У іншому випадку він набуває ознак спотвореності. Щоб справити виховний вплив на естетичні позиції людини, естетична інформація має бути усвідомлена. Смак не обмежується тільки зовнішнім відображенням дійсності. Він, як відомо, розвивається не стільки на ґрунті першоджерельного емоційного відгуку на сприйняте, скільки на логічному його аналізі (хоч без першого теж не можливий), даючи змогу перейти від емоцій до аргументованої переконаності

естетичній цінності сприйнятого. Без розуміння музичної мови та музичних образів, не прийде усвідомлення цінності й краси естетичних сталонів, не настане потреба зробити їх своїми. Орієнтація інтересів молоді на цінності музичної культури стимулює особу до узагальнення набутих знань, умінь, навиків. Потреба утвердження себе, як особистості спрямовує пошук справжніх людських цінностей, особистих якостей, визначення власних моральних та естетичних критеріїв. Тому як необхідність постає включення у поле пошуку естетичної інформації, яка б акумулювала в собі істинні цінності, дала б можливість пізнати такі орієнтири, керуватися ними у встановленні краси людини, стосунки с навколишнім світом, предметів побуту тощо. Тільки відповідаючи співзвучним запитам даного віку, естетичні об'єкти стануть значимими для особи, сприйматимуться і оцінюватимуться нею, формуючи її естетичний смак.

Інтерес до музичного мистецтва, його стійкість та широта, зорієнтованість на цінності музичної культури – важливий компонент процесу формування музично-естетичного смаку. Емоційне реагування на естетичну інформацію є ознакою зародження естетичного смаку, початкового рівня його становлення. Сформований смак починається там, де об'єднується емоційно-чуттєвий відгук та думка, де під впливом першого відбуваються логічні операції “прикладання” ознак оцінювання до власного “естетичного аршина” (А. С. Молчанова), щоб встановити естетичну цінність сприйнятого. Тому розвиток емоційної сфери у єдності з раціональним аналізом є необхідною умовою формування естетичного смаку.

Емоційна сприйнятливість веде за собою роботу мислення, без якого не можливо оцінювання. Осмислення особистої значущості сприйнятої музичної інформації веде до аргументованої оцінки, вербального оформлення емоційно-інтелектуальної реакції, яка відображає естетичну позицію. Відтак, оцінювання та судження, як показники рівня художньої комунікації, передбачають усвідомлення людиною особистісної значущості естетичних якостей предметів чи явищ. Без встановлення міри власних уподобань ідеалу формування музично-естетичного смаку неможливе. Музична мова – різновид комунікативних художніх засобів – за багатовіковий період свого

розвитку значно розширився і дав змогу не тільки відбивати явища оточуючої дійсності, а й передавати найглибинніші людські почуття. Вона виробила особливий, заснований на почуттях, стабільний зв'язок між музичним твором та сприймаючим його людиною. Тому, правомірним може бути висновок, що музичне сприйняття, будучи фактором пізнання дійсності, в той же час є результатом розвитку музики та духовного розвитку людини, здібної емоційно відгукатися на її зміст. Тому в своєму подальшому розвитку естетичний смак виступає як дієвість, тобто здатність впливати на діяльність людини, естетизуючи її у всіх видах.

Четвертий процесуальний компонент – музична художньо-творча діяльність. Готовність до музичної художньо-творчої діяльності є закономірним наслідком трьох попередніх процесів – музично-естетичного сприймання, музично-естетичного інтересу, художньої комунікації в цілому свідчить про сформованість музично-естетичного смаку особистості.

Структура та сутнісна характеристика ключового поняття дала змогу усвідомити низку педагогічних проблем.

Ми вважаємо, що проблема розвитку музично-естетичних смаків учнівської молоді може бути розв'язана через організацію педагогічно спрямованих дій, отже якість формування музично-естетичних смаків залежить від способів педагогічного керівництва, коригування процесів естетичного сприйняття, судження, оцінки й вибору школярами творів музичного мистецтва. Набуті вміння, навички естетично-пізнавальної й художньо-творчої діяльності молоді впливатимуть на її ставлення до всього розмаїття музичного мистецтва, соціокультурних явищ сьогодення.

Музична художньо-творча діяльність має три основні види: творчість, виконавство та сприймання. Їм відповідають три етапи існування музичного твору: створення, відтворення, слухання. На усіх етапах музична діяльність носить творчий характер, хоч і в різній мірі.

Автор створює музику, виконавець активно її відтворює, слухачі найбільш або найменш активно її сприймають. Кожний з цих видів діяльності має свою власну структуру. Існування музичного мистецтва зумовлене єдністю творчості та виконавства.

Художня-творча діяльність студентів активна форма формування естетичного відношення молоді до мистецтва “за законами краси”, в якому мета, засоби, результат естетичні, тому що людина розглядає та оцінює оточуючих і себе в цьому світі з оглядом на основні естетичні категорії: прекрасне та спотворене, трагічне та комічне, високе та низьке. Очевидно, що відображення життя у художньо-творчій діяльності здійснюється за наявності естетичного ідеалу, який містить в собі красиве в міру своєї істини, народності, гуманізму.

Тільки у художньо-творчій діяльності формуються духовні потреби особистості, якість яких визначається в тому разі й рівнем розвиненості музично-естетичного смаку. Вона веде до якісної зміни світогляду, переконань, та поведінку, перетворюючи особистість в об’єкт естетичної діяльності, яка зумовлює творчій потенціал молоді.

Найбільш доступний вид творчого виконавства є вокально-хоровий спів, звертаючись до емоцій та почуттів зароджує різноманітні та складні переживання, дає можливість самовираженню та само прояві молоді. Заняття співом приводить у дію всю систему емоційно-образного мислення, має велике значення психічного ставлення особистості, в розвитку її загальнолюдських і особистісних якостей. Образи вокально-хорової музики збуджують до емоційного переживання, усвідомлення змісту, заставляють замислитися над пошуком істини, ідеалу. Мова вокально-хорової музики – мелодія, слово, музична форма, ритм, динаміка, тембр, темп тощо, викликають роботу всіх органів почуттів, розвивають музичні здібності, сенсорну культуру, виховують музично-естетичний смак, впливає на розвиток особистості. Все це разом є засіб до досягнення однієї мети – дати змогу молоді, завдяки голосу, зблизитися з музикою настільки, щоб бути не тільки пасивним, або в кращому випадку активним слухачем, але й активним виконавцем.

Висновки. При відсутності цілеспрямованої роботи з розвитку та формуванню музичної художньо-творчої діяльності, майбутнє покоління, в багатьох випадках, зостанеться неспроможним для сприйняття духовно-естетичних цінностей, вокально-хорового мистецтва зокрема, не зможе самостійно орієнтуватися у великому потоці інформації засобів масової культури.

Література

1. Капічіна О. О. Формування естетичної свідомості молоді в умовах сучасної системи освіти. // Развитие образовательных процессов и становление гражданина в контексте европейской интеграции: Международная научно-практическая конференция: Сборник статей. – Луганск: Янтарь, 2004. – С.144-153.
2. Дряпіка В. І. Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект). – Київ-Кіровоград: Державне Центрально-Українське видавництво, 1997. – 215 с.
3. Мозгот В. Г. К проблеме социокультурной детерминации музыкально-художественного вкуса.
4. Молчанова А. С. “На вкус, на цвет...”: Теоретический очерк об эстетическом вкусе. – М.: Искусство, 1965. – 200 с.
5. Петрушин В. И. Музыкальная психология: Теория и практика: Учебное пособие. – М.: Гуманит. издат. центр “Владос”, 1999. – 176 с.
6. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – 120 с.
7. Sterns M. The Story of Jazz. – N. Y., 1978. – 200 p.
8. Щедрин Р. К. То, что делает музыку музыкой // Советская музыка. – 1987. – № 2.
9. Остроменский В. Восприятие музыки как педагогическая проблема. – К.: Музична Україна, 1975. – 197с.
10. Дем'янчук О. Н. Формування музично-естетичних інтересів учнів загальноосвітньої школи: Дис... д-ра пед. наук. – К., 1995. – 341 с.
11. Кадцин Л. М. Музыкальное искусство и творчество слушателя: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высш. шк., 1990. – 303 с.
12. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька.: Навч. пос. – К.: 2002. – 270 с.
13. Коваль Л. Г. Взаимодействие учителя и учащихся в процессе формирования эстетического отношения средствами музыкального искусства: Дис... д-ра пед. наук / КГПИ им. Л. М. Горького. – К., 1991. – 430 с.
14. Ростовський. О. Я. Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів: Дис.... д-ра пед. наук // Інститут педагогіки АПН України. – К., 1993. – 444 с.